mehriga tashna Otaning aravaga mixlanib o‘tirishi “chorasizligidan” dalolatdir. Qishlog‘idan Samarqandgacha bir qadam yo‘l. Otaning bu istagi go’yoki o’g’illari uchun Qarilikning erkaligi, injiqlikning belgisidek tuyiladi. Shokirboyvachchaning otasini bu orzusini ushaltirishga bergan va’dasi, qulayotgan devorga qo‘yilgan tirgak kabi cholni hayotda ushlab turibdi. Aslida uni hayotda ushlab turishga hech narsa qodir emas. Ammo har narsaning o‘z vaqti soati bor. Asar konflikti ham shu ikki obraz qismati bilan yo‘g‘rilgan holda yuzaga keladi.

O‘zbek dramaturgiyasida o‘ziga xos xarakterli jihatlarning o‘rni va ahamiyati betakror qahramonlar xarakteri, voqealar ketma-ketligi, so‘zning badiiyliklari dramaturg tomonidan alohida e’tiborga olinadi. Mavzu va g‘oyaning o‘rinli qo‘llanilishi asarning yutug‘i hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Islomov. T. “Tarix va sahna”. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti. Toshkent 1998.
2. Toshpo‘lat Tursunov “Turg‘un Azizov” , “Yangi asr avlodi”, Toshkent 2004.
3. Tursunov T. XX asr o‘zbek teatri tarixi. darslik-monografiya. – Toshkent 2009.
4. Rahmonov M., To‘laxo‘jayeva M. T., Muxtorov I. A. O‘zbek milliy akademik drama teatri tarixi. – Toshkent 2003.

REZYUME. O‘zbek dramaturgiyasining o‘ziga xosligi avvalo asarning janr jihatdan puxta ishlanganida bo‘lsa, dramaturg yozgan pyesada yetakchi mavzu ham e’tiborli albatta. Ushbu maqolada dramaturgiyada xarakterli xususiyatlar orqali turli janrlardagi asarlarning sahnaviy talqini e’tiborga olinadi.

РЕЗЮМЕ. Самобытность узбекской драматургии, прежде всего, проявляется в жанровом совершенстве произведения, а также в актуальности ведущей темы, раскрытой драматургом в пьесе. В данной статье рассматривается сценическая интерпретация произведений различных жанров через характерные особенности драматургии.

SUMMARY. The uniqueness of Uzbek dramaturgy is primarily expressed in the well-developed genre of the work, as well as in the significance of the main theme presented by the playwright. This article examines the stage interpretation of works of various genres through the characteristic features of dramaturgy.

SES REJISSYORÍNÍŃ KINODA, DUBLYAJ PROCESSINDE AKTYOR MENEN ISLEWI

Kurbaniyazov Rufat Karamatdin ulı – *oqıtıwshı*
ÓzMKÓMI Nókis filialı, Texnogen kórkem óneri kafedrası

Tayanısh sózler: film, dublyaj, mikrofon, kinematografiya, dawıs jazıw, aktyor, miksher pultleri.
Ключевые слова: фильм, дубляж, микрофон, кинематография, звукозапись, актер, пульты микшера.
Key words: film, dubbing, microphone, cinematography, sound recording, actor, mixer consoles.

Sestıń kinoǵa kirip keliwi ses jazıwı kinematograftan aldın payda bolıp, suwret hám sestı sinxronlawǵa háreket bolsa kino jaratılıwı menen bir waqıtta júzege kelgen. Tomas Edisonniń hammuallifi Uilyam Diksonniń aytiwinsha, ol 1889 jılda ses hám suwretti birge kórsetetuǵın apparat - “kinetofonograf”tı oylap tapqan. Lekin onıń sózlerin tastıyıqlaytuǵın hesh qanday dálil joq. XX ásirdiń baslarına shekem fonografti eń zárúrli oylap tabıw, dep júrgen Edison kinetoskopti fonograf penen sinxronlaw háreketlerin dawam ettirgen, biraq qolınan kelmegen soń, bul jumısqa bolǵan qızıǵıwshılıqı sónbegen.

Ózbekstan kino tariyxında birinshi dawislı film 1937-jılda suwretke alınǵan bolıp, ol “Ant” filmi bolıp tabıladı (rejissyor Usolsev). Usı film menen bir qatarda, “Azamat”, “Pal” filmlerindegi ses sheshimi máselelerin K.Tımsalskiy hám jas tajribelı Saqıyjon Bóriboyev ses operatorı sıpatında sheshken. Uluwma ózbek dawislı kinematografiyasın tiykarınan “Ózbekfilm”de jumis alip barǵan, óz qoljazbasına iye bolǵan, tájiriybeli ses operatorları - G.Senchilo, A. Kudryashov, Ye. Shatskiy, N.Shodiyev dóretiwshiligisiz oyda sawlelendirip bolmaydı. Olardıń dóretiwshilik izertlewleri hám jetiskenlikleri usı kórkem óner rawajlanıwına múnásip úles bolıp qosıldı.

Kino ses rejissyorı - bul jóneliste ses rejissyori ssenariy avtorı hám film rejissyori menen tıǵiz baylanista jumıs aparıwı talap etiledi. Kinofilmniń súwretke alıw processlerinde aktiv qatnasip, onda bolıp atırǵan dawis jolin

jazıp alıwı shárt. Onıń ushın bólek úlken arnawlı úskeneler shárt bolmaydı, ápiwayi portativ dawis jazıw úskeneleri, diktofonlar bul úskeneler ornında biymálel xızmet ete aladı. Rasında, bul ne ushın kerek? degen soraw tuwiladi. Kino ses rejissyori jazıp alǵan materiallardı qayta esitip shıǵıp akterlar seslerınıń bir-birine sáykesligin olardıń xarakterlerin esapqa alǵan halda, dóretpe ssenariyasinan kelip shıǵıp, film rejissyorina qaysı orında qanday shawqımlar ol yamasa bul obrazdi ashıp beriw ushın qanday muzıka sáykes keliwin sheshedi hám óz usınısların zárúr bolsa shiǵarma kompozitorına túsindiredi. Sol arqalı ol filmniń ses sheshimin unamlı sheshedi.

Kinofilmler júdá keń ayrıqshalıqlıǵına kóre dinamikalıq diapazonǵa iye. Ses rejissyori bul dinamikalıq diapazondı baqlaw ushın ózinde bar bolǵan texnikalıq úskenelerdi tusingen túrde, bilip isletiwi zárúr boladı. Álbette, onıń ushın ses rejissyori áwele ses partiturasin dúzip alıwı shárt. Ol ses partiturasin film rejissyori menen máslahátlesken halda qollanıwi kerek. Kinoniń televideniyeden ayırmashılıǵı sonda, kinoda sestı jazıp alıp keyin studiyada ózgertiwge boladı, televidenie yamasa teatr zallarinda bolsa ses rejissyoriniń qatege jol qoyıwına haqqı joq.

Dublyaj etilgen filmniń zárúrli elementlerinen biri ses jańlawınıń akustikalıq ortalıqqa sáykes keliwi bolıp tabıladı. Ses rejissyorı hám operatorlar tárepinen kadr artındaǵı sóylewdi hám basqa shawqımlardı da bólek jazıp barıladı, kásiplik terminde bul “gur-gur” dep ataladı. Dawıslastırıw, film dublyaj processinde rejissyordan juwapkershilik talap etip, ondaǵı barlıq shawqım, qustıń qanat qaǵıwdan tartıp, mashina sesı yamasa poyezd taqir-tuqurına deyin óz ornına túsirip jazıp shıǵılıwı kerek. Bunda ayırım aktyorlar dawısı óz róline uyqas kelmewi yamasa dublyaj specifikasına maslaspaǵanlıǵı, mikrofondı sezine almawı sebepli erin háreketine túsire almaydı. Sonday jaǵdaylarda rejissyor ses rejissyorı menen kelisken túrde basqa aktyorlardı shaqırıwǵa májbúr boladı.

Ses rejissyorı menen rejissyor sheriklikte aktyorlar dawısları menen shawqımlardı qosıp jazadı. Shawqım degeninde filmde esitiletuǵın avtomobil sesı, samaldıń sesi, teńiz tolqını, qus hám haywanlar sesı, samolyot, vertolyot sesleri hám taǵı basqalar názerde tutıladı. Ses operatorları film akustikalıq múmkinshilikleri hám ses rawajlanıwın saxnaǵa maslastırıwı, muzıka, jańa dialog hám basqa shawqımlardı da rejissyor menen sheriklikte jazıp filmdi tayın halǵa keltiredi. Aqır-aqıbetde hámme ses birge plyonkaga jazılıp, filmge jaylastırılǵannan keyin dublyaj tayın boladı.

Dialog awdarması anıq hám háreketlenip atırǵan shaxsda buwın artikulyaciyasiga proporcional bolıwı kerek bolǵan. Dublyaj kórkem óner ishindegi kórkem óner bolıp, ol da kinematograf sıyaqlı dóretiwshilik jámáát arqalı ámelge asıriladı. Bul dóretiwshiler rejissyor, ses operatori, montajshı awdarmashı, jańa tekst redaktorı hám " ukladchik (lablestiriwshi) den ibarat. Ses rejissyorınıń wazıypası - hár bir kadr (epizod) súwretke alınǵan waqıtta dáslepki fonogrammanı da kórkem, de texnikalıq táreplerden sapalı etip jazıp alıwdan ibarat. Fonogrammanıń sapası sonday bolıwı kerek, film qayta kórsetiw etilgende sol dáslepki súwretke alınǵan waqıttaǵı dáslepki sestıń tábiyiy sapası, shıńǵırı sira buzılmastan saqlanıwı kerek. Sonday eken, ses rejissyori - filmniń ses tárepten bezeliwi hám sestiń texnikalıq sazlıǵına juwapker qánige bolıp tabıladı.

Ses rejissyorı filmge tayarlanıw processinde-aq syomka toparına kiritiledi; rejissyor ssenariysini, postanovka - kalendar rejesin, smetalarni islep shıǵıwda qatnasıw etedi; ses eksplikaciyasini islep shıǵadı ; seslastırıw menen baylanıslı texnika hám texnikalıq ásbap -úskene, úskeneler ushın buyırtpa beredi; aktyorlardı tańlawda qatnasadı, olardıń ses hám aytılıwın tekseredi; dekoraciyalarni qurıw, jasandırıw processinde olardıń akustika talaplarına qaysı dárejede juwap bere alıwı dárejesin tekserip turadı ; aldınan sestı jazıp alıw jumıslarınıń qanday baratırǵanın sınaqtan ótkeredi; film ushın kerekli bolatuǵın shawqımlar, seslardı fonotekadan tawıp, saralap aladı ; filmde isletiletuǵın muzıka hám shawqım (ses) larni sinxron jazıp alıw, olardı filmde jay-jayına qoyıw (seslastırıw) hám qayta jazıw jumıslarına basshılıq etedi; filmniń qadaǵalaw nusqası ses bólegin tastıyıqdan ótkeredi; filmdi qabıl etip alıwshı texnikalıq komissiya jumısında qatnasadı. Ol kinoplyonka hám magnit lentalarınıń sarp etiw-ǵárejeti ushın juwapker shaxs esaplanadı, syomka toparına biriktirilgen ses jazıw brigadasına basshılıq etedi. Dialog awdarması anıq hám háreketlenip atırǵan shaxsda buwın artikulyaciyasiga proporcional bolıwı kerek bolǵan. Dublyaj kórkem óner ishindegi kórkem óner bolıp, ol da kinematograf sıyaqlı dóretiwshilik jámáát arqalı ámelge asıriladı Bul dóretiwshiler rejissyor, sesoperatori, montajshı awdarmashı, jańa tekst redaktorı hám " ukladchik (lablashtiruvchi) den ibarat. Ses rejissyorınıń wazıypası - hár bir kadr (epizod) súwretke alınǵan waqıtta dáslepki fonogrammani

da kórkem, de texnikalıq táreplerden sapalı etip jazıp alıwdan ibarat. Fonogrammaning sapası sonday bolıwı kerek, film qayta kórsetiw etilgende sol dáslepki Súwretke alınǵan waqıttaǵı dáslepki sestıń tábiy sapası, shıńǵırı sıra buzılmastan saqlanmoǵi kerek. Sonday eken, ses rejissyori (Ses rejissyorı) - filmniń ses tárepten bezalishi hám sestıń texnikalıq sazlıǵına juwapker qánige bolıp tabıladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. John Purcell. Dialogue Editing for Motion Pictures: A Guide to the Invisible Art. // United Kingdom, Oxford, Taylor & Francis Ltd Focal Press, 2007.
2. Amanmuradov Sh. Muzikal'noe I shumovoe oformleniye. Uchebnoe posobiye. Toshkent 2019.
3. Averbax YE. Rojdeniye zvukovogo obraza. – M., 1998.
4. Voskresenskaya I.N. Zvukovoye resheniye filma. M., 1978.
5. Dinov V.G. Zvukovaya kartina: Zapiski o zvukorejissure. SPb., 2002.
6. Lissa 3. Estetika kinomuziki. M., 1970.
7. Sokolov A. Montaj. Televideniye, kino, video. Uchebnik. Chast 3 – M., 2003.
8. Uayatt X., Emiyes T. Montaj zvuka v tele – i kinoproizvodstve. Znakomstvo s texnologiyami i priyomami. Uchebnoye posobiye. M., 2006.
9. Shilova I.M. Film i yego muzika. M., 1973.

REZYUME. Maqalada ses rejissyorlarınıń filmlerdi dawıslastırıw, dublyaj qılıw processinde aktyorlar menen islesiw jolları, processtegi ushırasatúgın mashqalalar hám oǵan sheshim tabıw jolları haqqında sóz etiledi.

РЕЗЮМЕ. В статье обсуждаются методы работы звукорежиссёров с актёрами в процессе озвучивания и дубляжа фильмов, проблемы, с которыми они сталкиваются в процессе, и пути их решения.

SUMMARY. The article discusses the methods of sound engineers working with actors during dubbing and dubbing, the problems encountered in the process, and ways to solve them.

SHOHIDA UZOQAVA IJROSIDAGI KINOFILMLARDA XARAKTER YARATISH MASALALARI VA IFODA MAHORATI

Qodirov Ulug'bek Nosir o'g'li – *aktyor*
O'zbekiston Respublikasi Kinematografiya agentligi aktyori

Tayanch so'zlar: aktyor, rejissiyor, montaj, kadr, uslub, teleserial.
Ключевые слова: актёр, режиссёр, монтаж, кадр, стиль, телесериал.
Key words: actor, director, editing, frame, style, television series.

KIRISH. Zamonaviy o'zbek san'ati, ayniqsa teatr va kino sohalarida, aktyorlik mahoratining yangi bosqichga chiqishi bilan ajralib turadi. Shohida Ismoilova - zamonaviy o'zbek san'atida o'zining betakror iste'dodi, chuqur obraz yaratish mahorati va o'ziga xos aktyorlik uslubiyati bilan ajralib turadigan ijodkordir. Uning teatr va kinodagi faoliyati nafaqat individual aktyorlik mahorati, balki milliy mentalitet, madaniy-estetik qadriyatlar va dramatik strukturaning o'zaro uyg'unligi mavjuddir. Bu jarayonda ayrim san'atkorlar ijodi o'ziga xos badiiy maktab, aktyorlik estetikasining timsoliga aylanmoqda.

Shohida Ismoilova ana shunday aktirisalardan biri bo'lib, uning obraz yaratishdagi uslubi, hissiy ifodadagi chuqurligi va sahnaviy mavjudligi o'zbek milliy aktyorlik maktabining yetuk namunasi sifatida baholanadi. Shohida Ismoilova o'z ijodini klassik teatr an'analari asosida boshlab, keyinchalik zamonaviy kinodagi murakkab obrazlarni mahorat bilan jonlantirgan. Uning teatr sahnasidagi rollari – o'zbek va jahon dramaturgiyasi asosida sahnalashtirilgan spektakllarda ona, muallima, fidoyi ayol kabi timsollarni o'zida mujassam etadi. Ismoilova ko'plab rollarida o'zbek ayolining ichki dunyosini – mehr, sabr, kechirim, fidoyilik va botinily ruhiy og'riq orqali ochib beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

U yaratgan onalar, xotin-qizlar obrazi - klassik "mukammal ayol" emas, balki hayotdagi murakkab kechinmalarning ifodasi sifatida realistik obrazlardir. Masalan, "Faryod" filmidagi